

BOKTRYCKAREN 3 – JÄRNVÄGSGATAN 50

Gårdsmiljö

Gård med den gamla strukturen ovanligt väl bevarad: ursprunglig uthuslänga i tomtgräns och en trädgårdsanläggning mitt på gården, två äldre träd och en syrenhäck präglar gården.

Affärs- och bostadshus

Beskrivning av byggnaden: Hedbergshuset hör till gatans tidigaste bebyggelse men fick redan på 1930-talet förändrad karaktär. Ursprungligen var det en tvåvåningsbyggnad med sadeltak, träpanelade fasader och en stor balkong mot gatan. Sedan ca åttio år är det en slätputsad vit byggnad som idag har synliga förändringar av fönstersättningen mot gatan och där närmast har

funkiskaraktär. Idag är fasaden alltför sluten i bottenvåningen efter igensättning av några skyltfönster. 1930-talstillbyggnaden i en våning av banklokal vid den södra gaveln sätter sin prägel på gatufasaden. Av två skyltfönster har lokalen tyvärr bara ett kvar, men däremot den ursprungliga entrén, bara med utbytta beslag. Utbyggnadens takterrass har fått ett trästaket som inte riktigt motsvarar byggnadsstilen. Mot gårdssidan däremot är de ursprungliga fönstren till största delen bevarade - höga fönster av korsposttyp, och en förstukvist i trä finns vid bostadsentrén. Här har istället tillkommit fläktanordningar som förfular fasaden och inte längre har någon funktion sedan ett tryckeri flyttat ut från butikslokalen i bv. Vindsvåningen är utbyggd och får dagsljus via en bred frontespis med fyra fönster mot gatan och en mindre med ett fönster mot gården. Båda har pulpettak och rak avslutning. På gården, i hörnet mot Vasagatan är ett trapphus utbyggt, tillkommet då huset just var färdigbyggt. Det har ett högt fönster med färgat glas i trapploppet ut mot gatan, och dess tak klätt med slätplåt. En slätputsad utbyggnad har lagts intill förstukvisten.

Sammanfattande karakterisering: Det tidigt i samhällets historia byggda huset har mer eller mindre bytt sin sekelskifteskaraktär mot en funkiskaraktär från 1930-talets mitt. Den släta putsen, utbyggnaden för banklokal åt söder och förändringen av fönstren mot gatan anger tonen. Mot gården överväger ändå sekelskifteskaraktären tack vare de bevarade fönstren och förstukvisten samt gårdshusens utformning. Gatufasaderna upplevs som oroliga p g a sentida igensättningar av fönster. Fastighetens historia med en lång period i samma släkts ägo tillsammans med dess utveckling ger huset högt kulturvärde.

Rekommendationer: Husets 1950-talskaraktär, som kan studeras på foton, ger det mest harmoniska uttrycket och bör få styra utformningen vid nästa fasadrenovering. En återgång till det förra sekelskiftets utseende är inte möjligt p g a tillbyggnaden åt söder. Mer sentida förändringarna har gjort t ex fönstersättningen rörig och har förtagit husets skönhetsvärden, men kan återställas..

Byggnadstyp: Affärs- och bostadshus

Ursprunglig användning: Diversehandel och bostad

Nuvarande användning: Bostad och lokal i bv, 2017 "Fritidsbanken" – utlåning av begagnad fritidsutrustning

Byggherre: Gabriel Hedberg

Byggnadsår: 1900

Inventeringsdatum: 201702

Antal våningar: 2 samt inredd vind

Grund: Stenfot eller kryppgrund, synlig sockel av granit

Stomme: Trä, reveterat.

Fasad: Slätputs vitmålad **Tidigare utförande:** stående och liggande spontpanel med profilerade lister

Tak: Sadeltak, 2-kupigt lertegel. Frontespis m rak överkant mot gatan, och mot gården en smal frontespis av samma typ. Trapphuset täckt med röd slätplåt. **Tidigare utförande:** Slätplåt

Fönster: Mot gården de ursprungliga korspostfönstren; mot gatan är övervåningens fönster utbytta mot modernare inom samma karm m en nedre hög luft och en mindre liggande ovan en tvärpost. Frontespisen mot gatan har kvadratiska fyrdelade tvåluftsfönster, den mot gården ett treluftsfönster. Alla är av trä. Skyltfönstren mot gatan är av två storlekar. **Tidigare utförande:** Som fönstren mot gården. Fler skyltfönster har funnits. De ursprungliga i princip lika, men med lägre bröstningshöjd.

Portar: Glasade trädörrar. Dörren till det tillbyggda kökstrapphuset är troligen ursprunglig spegeldörr som klätts med masonit, och har överljusfönster. F d banklokalens dörr: glasad trädörr, f d tryckeriets dörr: natur-eloxerad aluminium med glas.

Utbyggnader: Trapphus till köksentrén. Förstukvist i trä som bostadsentré, och intill den en putsad tillbyggnad för lokalens bruk. Banklokal i en våning i funktionalistisk stil mot söder, går fram till tomtragrenen. **Tidigare utförande:** En enkel byggnad med nämnda trapphus, förstukvist och mot gatan en bred träbalkong.

Fasadkompletteringar: En ventilationsanläggning i bottenvåningen med rör som löper längs fasaden upp till ca tre meter ovan takfot.

Historik: Huset uppfördes år 1900 av handelsman Gabriel Hedberg som då var väl etablerad i samhället. Ritningar till huset ska ha gjorts av stationsinspektorn och ingenjören Paco Hårleman, och trapphus till köksentrén byggts på efter att huset stod färdigt. I övervåningen hade familjen sin bostad och på bottenvåningen hade Hedberg sin diversehandel med allt från livsmedel till kläder och järnhandelsvaror. Butiken flyttades hit från det äldre huset där nuvarande Cykel & sport finns. Verksamheten var omfattande med upp till 5-6 biträden. Vindsvåningens rum hyrdes ut, och under några år runt 1930 fanns en matservering här, en vanlig näring på Järnvägsgatan under tidigt 1900-tal. Diversehandeln var i slakten Hedbergs ägo till 1934. Ca 1935 övertogs den

av Helge Berglund som drev den som livsmedelsaffär fram till 1968, från 1950 enligt snabbköpskoncept och med modernisering av fasaden. 1935 hade då en utbyggnad av huset med en banklokal åt söder skett i funktionalistisk stil med två stora skyltfönster och elegant glasad entré i en djup smyg där trappan från gatan kunde finnas utan att göra intrång på trottoaren. Samtidigt revs balkongen mot gatan. Då Berglunds livs hade lagt ner byggde Hedberg om butikslokalerna och flyttade in sin verksamhet "Silketryck" år 1970. Tryckeriet bytte ägare några gånger och lämnade 1999 lokalerna i Hedbergshuset.

En uthuslänga i trä byggdes samtidigt som stora huset. 1912 byggdes det till i den västra tomtgränsen med en vinkelbyggnad i tegel. Den byggdes med en vind som fick dagsljusbelysning genom spröjsade stora fönster. Inne i hus sattes det in pannmur och gjutna kar.

Källor: Vansbro hembygdsförening: Järnvägs-gatan; Erik Wanfors: Vansbros historia 1890-2002; Dalarnas museum: Kulturhistorisk byggnadsinventering 1979.

Foto från 1900-1910 till vänster, från 1950-talet nedan till vänster.

Till vänster foto från 1900-1910, nedan från 1950-talet

Gårdshus

Gårdshuset består av två delar, dels den ursprungligen byggda längan i trä vid den södra tomtgränsen och dels den tillbyggnad som gjordes i vinkel, delvis i trä och delvis i tegel år 1912. En livlig handelsverksamhet som den hedbergiska diversehandeln behövde förrådsutrymmen förutom de vanliga bodarna för vedbod mm. Det är sammankopplat med trähuset i vinkel med en rolig lösning på taket: det rejält utkragade taket som skyddar portarna fortsätter i vinkeln och möter en spetsig takkupa som ger ljus till vinden. Tegelmuren har dragna fogar på tidstypiskt sätt och får därför ett välarbetat uttryck. Taket är täckt med lertegel,

förutom fallet från takkupan i vinkeln, som är belagt med plåt. Mot Vasagatan har tegelfasaden en gavelspets i falurött trä. Dörrarna på hela längan har samma utformning med ramverk och liggande smal panel. Fönstren på den något yngre delen har tätspröjsade fönster. Det är nationalromantiska drag som var vanligt på 1910-talet, och som bland annat syntes på stationshusen vid SWB-banan från Vansbro mot Björbo-Ludvika. Den kan ha varit en inspiration till utformningen.

Sammanfattande karakterisering: *En intressant och vacker byggnad med sina material och detaljer. Huslängan med sin utformning, läge på tomten och sin historia har högt kulturvärde och spelar en viktig roll i gatumiljön. Det har stor potential till återanvändning på nytt sätt och kan då bidra mycket positivt till upplivande av gatan.*

Rekommendationer: *Huset rustas upp och återbrukas med bevarande av sin karaktär, med särskild omtanke om de karakteristiska materialen och detaljerna.*

